

Jokke Laaksonen

HOLISTISEN YMPÄRISTÖETIIKAN EKOFASISTISET TENDENSSIT

Aldo Leopoldin & Pentti Linkolan holistiset näkemykset

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Kandidaatintutkielma

Toukokuu 2022

TIIVISTELMÄ

Jokke Laaksonen: Holistisen ympäristöetiikan ekofasistiset tendenssit

Kandidaatintutkielma

Tampereen yliopisto

Filosofian tutkinto-ohjelma

Toukokuu 2022

Tässä tutkielmassa tarkastelen, sisältääkö holistinen ympäristöetiikka implisiittisesti ekofasistisia tendenssejä. Holistisella ympäristöetiikalla tarkoitetaan ympäristöeettistä näkemystä, jossa yksilöolentojen moraalisen arvon sijasta painotetaan kokonaisuuden moraalista arvoa, kuten kokonaisen ekosfäärin itseisarvoa. Ympäristöeettisessä keskustelussa on esitetty kritiikkiä holistista ympäristöetiikkaa kohtaan, jonka mukaan ympäristöeettinen holismi mahdollistaa ekofasismin: voitaisiin kuvitella tilanne, jossa ihmisyksilöiden tuhoaminen olisi oikeutettua, jotta koko ekosfäärin hyvinvointi taattaisiin. Esitän tässä työssä, että holistisesta ympäristöetiikasta voi tehdä tällaisia tulkintoja, mutta se ei ole kuitenkaan tuomittu siihen. Tämän väitteen tueksi esittelen kaksi holistisen ympäristöetiikan edustajaa, syväekologi Pentti Linkolan ja ekosentrikko Aldo Leopoldin, jotka päättyvät hyvin erilaisiin filosofisiin näkemyksiin.

Työn ymmärtämisen kannalta tärkeimpiä termejä on ekofasismi. Esittelen tässä työssä kehittämäni ekofasismi-barometrin, joka koostuu kymmenestä piirteestä, joidenka voidaan katsoa kuuluvan ekofasismiin. Tämän barometrin kehittelyyn olen hyödyntänyt yhdysvaltalaisen filosofin Michael E. Zimmermannin, kreikkalaisen filosofin Evangelos D. Protopapadakisin ja brittiläisen historioitsijan Roger Griffinin näkemyksiä fasismista ja ekofasismista. Nämä kymmenen piirrettä voidaan kategorisoida fasistisiin ja ”vihreään ajatteluun” kuuluviin piirteisiin mukaan lukien yksi rajatapaus. Tämän barometrin avulla tarkastelen Pentti Linkolan ja Aldo Leopoldin ympäristöeettisiä näkemyksiä todeten, että holistisesta ympäristöetiikasta ei implisiittisesti seuraa ekofasismia. Tämän lisäksi esittelen saksankielisessä maailmassa 1800-luvulla syntyneitä etnonationalistista völkisch-liikettä, josta ekofasismi on saanut vaikutteita. Völkisch-liikkeen luonteen kautta on helpompi lähestyä myös itse ekofasismia.

Aihe on ajankohtainen, sillä inhimillinen yhteiskunta on tilanteessa, jossa meidän on pakko tehdä ratkaisuja, miten sopeutua ilmastonmuutokseen sekä lajikatoon. Ekofasismia on myös tutkittu hyvin vähän. Tämä on sinällään huolestuttavaa, koska pelkästään vuonna 2019 tapahtui kaksi terrori-iskua (Yhdysvaltojen El Pasossa ja Uuden-Seelannin Christchurchissa), joiden tekijät identifioituivat ekofasisteiksi.

Avainsanat: ympäristöfilosofia, ympäristöetiikka, holismi, ekofasismi, itseisarvo, maaetiikka, syväekologia

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

SISÄLLYS

1. Johdanto.....	4
2. Sentrismi-keskustelu ja holistinen ympäristöetiikka	5
3. Ekofasismi	10
3.1 Ekofasismien määritelmä	10
3.2 Ekofasismien historia	13
3.3. Holistinen ympäristöfilosofia & ekofasismi	15
4. Aldo Leopold & maatiikka	16
5. Pentti Linkola & hänen ympäristöfilosofiset näkemyksensä.....	18
6. Analyysi.....	20
6.1. Aldo Leopold & ekofasismi.....	20
6.2. Pentti Linkola & ekofasismi	22
6.3. Linkolan ja Leopoldin vertailu	23
7. Lopuksi	24
Lähdeluettelo	25

1. JOHDANTO

Käsittelen tässä kandidaatintutkielmassa holistista ympäristöfilosofiaa, ja tutkin onko siinä sisäänkirjoitettuja ekofasistisia tendenssejä. Lähestyn tätä kysymystä kahden hyvin erilaisen ympäristöfilosofin kautta – yhdysvaltalaisen Aldo Leopoldin ja suomalaisen Pentti Linkolan. Siinä, missä Leopold voidaan nähdä humanistina hänen puolustaessaan myös ihmisten välistä etiikkaa, niin Linkola toteaa ihmisoikeuksien olevan yksi suurimpia katastrofeja elonkehälle. Väitän tässä kandidaatintutkielmassa, että holistinen ympäristöfilosofia ei ole täysin immuuni ekofasistiselle ajattelulle, mutta se toisaalta ei ole tuomittukaan siihen. Esimerkiksi Aldo Leopoldin maatiikkaa soveltamalla voimme suhtautua luonnon entiteetteihin ja ympäristöfilosofisiin kysymyksiin holistisesti ilman, että joudumme turvautumaan massateloituksiin, jotka Linkola näkee yhtenä ratkaisukeinona.

Aihe on ajankohtainen ja sillä on todellista kosketuspintaa maailmaan. Samaan aikaan, kun ihmiskunta miettii omaa suhtautumistaan kotiplaneettaansa – sen resurssien käyttöä, elämän jatkuvuuden takaamista ja ilmastonmuutoksen tuomia ongelmia – on ympäri maailmaa nähtävissä trendi, jossa populistiset, laitaoikeiston ja äärioikeiston edustajat nostavat kannatustaan omissa maissaan. Ilmastonmuutoksen edetessä suoranainen denialismi ilmaston lämpenemistä kohtaan tulee mitä todennäköisimmin vähenemään ja keskustelu ilmastonmuutoksen syistä tulee siirtymään ilmastonmuutokseen sopeutumiseen. Ilmastonmuutos tulee tuomaan mitä varmimmin epävarmuutta yhteiskuntiin ja tässä piilee mielestäni se niin kutsuttu ekofasismien vaara. Tästä vaarasta esimerkkinä ovat Uudessa-Seelänissa Christchurchissa ja Yhdysvalloissa El Pasossa tapahtuneet terroristi-iskut, joiden kummankin tekijät identifioituivat ekofasisteiksi (Achenbach 2019). Skenaario, jossa yhteiskunnat alkavat sopeutumaan ilmastonmuutokseen rajoittamalla ihmisoikeuksia, kuten vapaata liikkuvuutta, ei ole mielestäni kovin kaukainen. Ääri- ja laitaoikeisto on Euroopassa argumentoinut maahanmuuttovastaista politiikkaansa myös ”vihreillä arvoilla” (Beirich ja Potok 2010). Toisaalta ekofasistien ja muiden kehityskriitikkojen huoli alati teollistuvasta maailmasta ei kumpua tyhjältä. Olemme tosiasiallisesti tilanteessa, jossa teollisesta vallankumouksesta liikkeelle lähteneen kehityksen voittokulun negatiiviset vaikutukset tulevat esille. Tilanne on todella viheliäinen: olemme saavuttaneet materiaalista ja henkistä hyvinvointia teollisuuden ja teknologian kehityksen avulla, mutta samanaikaisesti se on luonut haastavimman ympäristöongelman, jonka ihmiskunta on nähnyt

olemassaolonsa aikana. Ihmiskunta on vaikuttanut niin paljon maapallon oloihin, että nykyisestä geologisesta ajanjaksosta puhutaan antroposeeninä (Tieteen termipankki, 2022). Mielestäni mielenkiintoinen kysymys onkin, että miten voisimme pitää kiinni ihmisoikeuksista ja samalla tehdä ekologisesti kestäviä valintoja ja tosiasiallisesti pureutua ongelmalliseen ympäristösuhteeseemme ilman, että joutuisimme turvautumaan autoritäärisiin ja misantropisiin toimiin elonkehän pelastamisen puolesta.

Esittelen yleisemmin luvussa 2. ympäristöfilosofian parissa käytyä sentrismi-keskustelua, avaan mitä holistisella ympäristöfilosofialla tarkoitetaan ja esittelen lyhyesti sen kaksi eri suuntausta, ekosentrismän ja syväekologian, joita Leopoldin ja Linkolan voidaan katsoa edustavan. Tämän jälkeen avaan luvussa 3. ekofasismän määritelmää ja esitän laatimani kymmenenkohtaisen ekofasismän piirreluettelon ja käyn läpi, millaisin argumentein holistista ympäristöfilosofiaa ja varsinkin ekosentrismiä on kritisoitu implisiittisistä ekofasistisista tendensseistä. Tämän jälkeen esittelen luvuissa 4. ja 5. Aldo Leopoldin ja Pentti Linkolan ympäristöfilosofisia näkemyksiä ja tutkin, sisältävätkö heidän näkemyksensä ekofasistisia kantoja ja vertailen näitä keskenään luvussa 6.

2. SENTRISMI-KESKUSTELU JA HOLISTINEN YMPÄRISTÖETIIKKA

Käsittelen tässä kappaleessa ympäristöeettistä sentrismi-keskustelua ja esittelen sen käyttäen Teea Kortetmäen artikkelia ”Anthropocentrism versus Ecocentrism Revisited: Theoretical Confusions and Practical Conclusions”. Ensin esittelen, mitä antroposentrisellä ja ei-antroposentrisellä ympäristöetiikalla tarkoitetaan ja tämän jälkeen esittelen tarkemmin ei-antroposentriseen ympäristöetiikkaan kuuluvan holistisen ympäristöetiikan.

Yksi ympäristöetiikan päälinnaisiä kysymyksiä on, mitä entiteettejä eettisessä tarkastelussa painotetaan, millaisin perustein ja mikä on ihmisen rooli suhteessa muihin luonnon entiteetteihin. Sentrismi-keskustelulla tarkoitetaan erilaisia näkemyksiä luonnon arvottamisesta: onko luonnolla itseisarvo vaiko välinearvo ja mitä luonnon entiteettejä tarkastellaan etiikan valossa. Kortetmäen mukaan nämä erilaiset näkemykset voidaan purkaa kahden eri sateenvarjotermin alle: *antroposentrisen eli ihmiskeskeinen ympäristöfilosofia* sekä *ei-antroposentrisen ympäristöfilosofia*. Perinteisesti antroposentriseen ympäristöfilosofiaan on liitetty näkemys, jonka mukaan luontoon ja luonnonolentoihin tulee suhtautua instrumentaalisti eli välinearvon kautta; se, mikä tekee esimerkiksi

metsän arvokkaaksi, on sen hyödyllisyys ja käytettävyys ihmislajille. Ei-antroposentrisessä ympäristöfilosofiassa taas nähdään, että luonto ja eliöiden arvo ei kumpua niiden hyödyllisyydestä ihmisille, vaan niillä on itseisarvo. On huomautettava, että nämä eri suuntaukset eivät ole homogeenisiä ryhmiä, vaan niiden sisältä löytyy myös hyvin eriäviä näkemyksiä, mutta tällainen erottelu helpottaa eri näkemysten vertailua.

Asiaa voi lähestyä yksinkertaisen esimerkin kautta, mitä tulen käyttämään läpi työn esitelläkseni ja selkeyttääkseni eri ympäristöfilosofisia kantoja: ajatellaan, että meillä on metsäalue, joka olisi tarkoitus kaataa, jotta metsänomistaja voi saada voittoa omistamastaan maa-alueesta. Samaisella metsäalueella on kuitenkin hyvin rikas ja monipuolinen eliöstö, johon kuuluu myös lajeja, jotka ovat uhanalaisia ja voivat menestyä vain tietynlaisissa oloissa.

Yksi tunnetuimpia antroposentrisiä ympäristöfilosofoja 1900-luvulla oli australialainen John Passmore. Passmore itse myönsi, että ihminen kuuluu ekologiseen yhteisöön muiden eläinlajien kanssa, mutta näki, että tätä ekologista yhteisöä kohtaan ihmisillä ei ole moraalisia ”oikeuksia, velvollisuuksia ja velvoitteita” (Passmore 1997, 44-45). Tämä ei ole esteenä luonnonsuojelulle, jonka puolesta myös John Passmore puhuu. Hän väitti, että paras tapa suhtautua luontoon ja muihin eliöihin, on instrumentaalisti. Passmore oli utilitaristi ja näin se arvo, jota luonto ja muut eliöt tarjoavat ihmiselle on *hyödyllisyys*. Hyödyllisyydellä Passmore ei kuitenkaan tarkoita ekonomista hyötyä, vaan hän luettelee teoksessaan *Man's Responsibility for Nature* erilaisia hyödyllisyyden muotoja, joita monipuolinen ja kestäväällä pohjalla oleva ympäristö voi tarjota ihmisille ja ihmiskunnalle: tieteellisen ja ajanvietollisen sekä sen että luonto ja eliöt voivat toimia etiikan uudistajina ja esteettisen mielihyvän lähteinä. Näin siis John Passmoren esittämän antroposentrisen ympäristöfilosofian valossa metsähakkuita voitaisiin vastustaa sellaisilla argumenteilla kuten että tällainen metsäalue tarjoaa ihmisille ulkoilumahdollisuuksia, ja että se tarjoaa ruokaa marjojen, villiyrtytien ja sienten muodossa. Voitaisiin todeta, että tieteen kannalta on tärkeää suojella tällaisia alueita, joissa on uhanalaisia eläimiä, sillä suojelun kautta saamme lisää tietoa näistä harvinaisista eläimistä, mikä hyödyttää myös tieteitä. (Passmore 1974, 123.)

Ei-antroposentriseen yhteiskuntafilosofiaan kuuluu erilaisia koulukuntia ja suuntauksia. Kortetmäki esittelee julkaisussaan David Kellerin esittelemän jaottelun ei-antroposentristä suuntauksista, jotka ovat polysentrismi ja ekosentrismi. Niitä voidaan kutsua myös biosentrismiksi ja

holistiseksi ympäristöetiikaksi¹. Näiden suuntausten erottava piirre on se, mitä entiteettejä painotetaan eettisessä tarkastelussa: yksilöitä vai systeemejä kuten eliölajeja tai kokonaista ekosysteemiä. Polysentrisessä ympäristöfilosofiassa eettinen fokus kohdistuu yksilöihin ja näin se voidaan Kellerin mukaan tulkita individualistiseksi ei-antroposentriseksi ympäristöfilosofiaksi. On hyvä myös huomata, että polysentrismissä painotetaan eläviä olentoja kun taas ekosentrismissä eettiseen tarkasteluun otetaan myös elottomat luonnon entiteetit kuten esimerkiksi vuoristot. (Kortetmäki 2013, 28.)

Polysentrismi voidaan vielä jakaa kahteen eri suuntaukseen riippuen siitä, millaisessa suhteessa luonnon entiteetit ovat keskenään: hierarkkiseen ja egalitaristiseen polysentrismiin (Kortetmäki 2013, 28). Hierarkkisessa polysentrismissä nähdään, että luonnon entiteeteillä on itseisarvo ja tätä itseisarvoa kantaa yksilö. Hierarkkisessa polysentrismissä kuitenkin hyväksytään luonnon entiteettien välineellinen arvo: luonnon entiteetillä siis voi olla itseisarvo ja välinearvo samanaikaisesti. Hierarkkisen polysentrismien edustaja Fredrick Ferré on esittänyt (Ferré 1996) seuraavanlaisen esimerkin: Kuvitellaan ranta, jossa on simpukoita ja ihminen, joka kerää simpukoita ravinnokseen. Ferré myöntää, että molemmilla näistä entiteeteistä on itseisarvo, mutta tällaisessa tilanteessa simpukan välinearvo ravintona on suurempi kuin sen itseisarvo koskemattomana luonnon entiteettinä. Ferré väittääkin seuraavasti: ”On ymmärrettävää pitää simpukoita syövän henkilön makuelämystä merkittävästi rikkaampana intensiivisyydeltään ja kompleksisuudeltaan kuin rauhasa elävän simpukan psykologisen elämän läpäisevää keskinkertaista hyvinvoinnin hehkua².” (Ferré 1996, 24). Egalitaristisessa polysentrismissä taas nähdään, että jokaisella yksittäisellä luonnon entiteetillä on yhtäläinen ja samankaltainen itseisarvo (Kortetmäki 2013, 28). Jos polysentrismiä sovellettaisiin edellä mainittuun suojeltavaan metsäalue-esimerkkiin, niin suojelun motiiviksi nousisi yksittäisten luonnon entiteettien itseisarvo ja sen varjelu.

Polysentrismi siis edustaa individualistista ei-antroposentristä ympäristöetiikkaa. Tämän lisäksi ei-antroposentrisestä ympäristöetiikasta voidaan löytää myös holistinen suuntaus. Holismilla (*kr.* ὅλος *holos*) viitataan näkökulmaan, jossa ultimaattinen arvo sijaitsee kokonaisuudessa ja totaliteetissa. Holistisessa tarkastelussa fokuksessa on siis yksilöolentojen sijasta yksilöolentojen

¹ On hyvä huomata, että kyseessä on David R. Kellerin jaottelu. Holistiseen ympäristöetiikkaan voidaan laskea myös muun muassa syväekologia, jota käsittelem työssäni myöhemmin.

² Kiitos Havu Kuusiselle käännöksestä. Alkuperäinen teksti: ”It is reasonable to hold that the intensity, complexity, intrinsic satisfactoriness of the clam-eating person’s gustatory experience is immensely richer than the general glow of organic well-being that may pervade the interior psychological life of the undisturbed clam.”

luoma kokonaisuus. Tämä kokonaisuus on kuitenkin enemmän kuin osiensa summa ja tämän vuoksi kokonaisuutta tarkastellaan erillisenä entiteettinä eikä vain yksilöolentojen kokonaisuutena. Tästä syystä holistinen ympäristöetiikka on aina ei-antroposentristä: ei voi olla samaan aikaan kokonaisuutta korostavaa sekä ihmisen asemaa ja intressejä korostavaa maailmankatsomusta. Yhdysvaltalainen ympäristöfilosofi J. Baird Callicott on esittänyt holistisen ympäristöetiikan sijoittavan perimmäisen arvon bioottiseen yhteisöön ja konstituivien yksilöiden moraalisen arvon määräytyvän tämän standardin mukaan (Callicott 1989, 37)³. Holistinen ympäristöetiikka ei ole homogeeninen ryhmä, vaan sen sisältä löytyy erilaisia suuntauksia. Siihen kuuluu muun muassa yhdysvaltalaisen filosofin, ekologin ja rauhanaktivistin Murray Bookchinin kehittäämä sosiaaliekologia (Bookchin 1982), norjalaisen ympäristöfilosofin ja ympäristöaktivistin Arne Næssin syväekologia (Næss 1989) sekä yhdysvaltalaisen metsänhoitajan ja filosofin Aldo Leopoldin ekosentrinen maaetiikka. Koska käsitelen tässä työssäni Pentti Linkolaa ja Aldo Leopoldia, esittelen lyhyesti heidän edustamansa holistiset ympäristöeettiset suuntaukset: syväekologian ja ekosentrismin.

Syväekologian kehittäjänä pidetään norjalaista filosofia Arne Næssia, joka ensimmäisen kerran esitteli syväekologian artikkelissa "Pinnallinen ja syvälinen, pitkän aikavälin ekologialiike"⁴ vuodelta 1973. Siinä Næss esittelee käsitteet pinnallinen ekologialiike ja syvälinen ekologia liike. Pinnallisella tarkoitetaan ekologista liikettä, joka keskittyy saastumisen ehkäisemiseen ja luonnonvarojen kestävämpään käyttöön. Edellä mainittuja toimia tehdään, jotta hyvinvointi ja terveys kohenisi kehittyneissä maissa. Pinnallisen ekologialiikkeen vastakohtaksi Næss esittää syväekologisen liikkeen (Næss 1997). Næss ja yhdysvaltalainen luonnonsuojelija George Sessions ovat määritelleet syväekologian kahdeksan periaatetta:

1. Inhimillisen ja ei-inhimillisen elämän hyvinvointi ja kukoistus maapallolla on itsessään arvokasta (tarkoittaen itseisarvoa). Ei-inhimillisen maailman arvo ei riipu siitä, miten ihmiset pystyvät hyödyntämään sitä omiin tarkoituksiinsa.
2. Elämänmuotojen rikkaus ja moninaisuus edistää näiden arvojen ymmärrystä sekä tämä rikkaus ja moninaisuus ovat arvoja itsessään.

³ J. Baird. Callicott perustaa tämän näkökannan Aldo Leopoldin esittelemille ajatuksille.

⁴ Artikkelin alkuperäinen nimi "The Shallow and the Deep, Long-Range Ecological Movement: A Summary".

3. Ihmisillä ei ole oikeutta vähentää tätä rikkautta ja moninaisuutta paitsi tyydyttääkseen elintärkeitä tarpeita.
4. Inhimillisen elämän ja kulttuurin kukoistus ovat yhteensovittavissa huomattavaan ihmisten väkiluvun laskemiseen. Ei-inhimillisen elämän kukoistus vaatii tämän.
5. Tämänhetkinen ihmisten sekaantuminen ei-inhimillisen maailman kanssa on kestämaton ja tilanne pahenee nopeasti.
6. Poliittisten toimintaperiaatteiden (*eng. policies*) tulee muuttua tämän takia. Nämä poliittiset toimenpiteet tulevat vaikuttamaan perustaviin taloudellisiin, teknologisiin ja ideologisiin rakenteisiin. Tuloksena syntyvä tilanne on hyvin erilainen nykyisestä.
7. Ideologinen muutos tulee lähinnä olemaan elämänlaadun arvostamista korkeamman elintason tavoittelun sijasta. Määrän ja laadun ero tullaan tiedostamaan.
8. Niillä, jotka allekirjoittavat edellä mainitut periaatteet, on velvollisuus suoranaisesti tai epäsuorasti yrittää toteuttaa nämä välttämättömät muutokset. (Næss ja Sessions 2011.)

Normatiivisen luonteensa vuoksi Næss näkee, että syväekologisella liikkeellä on myös poliittisia mahdollisuuksia. Tästä huolimatta Næss painottaa, että kyseessä on kuitenkin enemmän *ekofilosofinen* suuntaus kuin ekologinen liike. Ekosofialla Næss tarkoittaa ”ekologisen harmonian tai tasapainon filosofiaa” (Næss 1997, 142), jossa yhdistyy ekologia ja filosofia. Syväekologian voidaan katsoa kuuluvan holistiseen ympäristöfilosofiaan sen luopuessa ihmiskeskeisestä luontokäsityksestä, kannattaessa biosfäärin egalitarismia ja painottaessa diversiteetin ja symbioosin periaatteita.

Ekosentrismi on filosofinen suuntaus tai maailmankatsomus, jonka mukaan ihminen on yksi eliölaji muiden eliölajien joukossa ja sen mukaan emme voi tarkastella maailmaa vain inhimillisten intressien kautta. Näin se voidaan nähdä antroposentrisen ympäristöfilosofian vastakohtana, jossa ihmisen nähdään olevan jollain merkityksellisellä tavalla erillään luonnosta tai muiden eliöiden intressien olevan alisteisia ihmisten intresseille. Toisin kuin polysentrismissä, ekosentrismissä kaikilla luonnon entiteeteillä katsotaan olevan itseisarvo. Arvostettu kanadalainen ekologi J. Stan Rowe on muotoillut, että ekosentrismen perimmäinen argumentti nojautuu ajatukseen, että ekosfääri on merkityksellisempi, monimutkaisempi ja vanhempi kuin ihmislaji ja sen intressit. Hänen mukaansa antroposentrismissä ympäristö käsitetään väärin: se nähdään ennemminkin resurssivarastona, jonka materiaalit on luotu ihmistä varten, vaikka ympäristö toimii enemmänkin ihmiskunnan lähteenä ja tukena. Rowe on tuonut esille, että ekosentrismi ottaa ”askeleen pidemmälle” kuin polysentrismi, sillä ekosentrismi huomioi myös elottoman luonnon.

Ekosentrikkojen mukaan meidän on mahdotonta erottaa elollisia olentoja elottomista luonnon entiteeteistä, sillä ne muodostavat yhdessä ekosfäärin. (Rowe 1994.) Aiemmin esitettyyn metsäalueen suojeluun ekosentrikko voisi argumentoida, että metsänsuojelun motiivina ei tulisi olla ihmisten intresseistä lähtöisin olevat perustelut, vaan suojelun syyksi voitaisiin nostaa kyseisen metsän ja sen alueella esiintyvien eliöiden itseisarvo; se, että nämä oliot ovat elossa on jo tarpeeksi vahva peruste suojella kyseistä metsäaluetta. Vaikka kyseisen metsäalueen hakkuu toisikin metsänomistajalle rahallista hyötyä, emme voi tarkastella metsää ja sen eliöitä pelkästään rahallisen voiton tavoittelun kautta, vaan arvostuksen kohteeksi voidaan nostaa myös esimerkiksi monipuolinen eliöstö ja ympäristön koskemattomuus.

Nyt, kun olen käynyt läpi ympäristöeettistä sentrismi-keskustelua ja siihen kuuluvia holistista ekosentrismia ja syväekologiaa, esittelen seuraavaksi ekofasismia. Sitten siirryn käsittelemään väitettä, että ekofasismi tai holistinen ympäristöfilosofia on ekofasistista. Käytän tässä työssä yleisempää termiä holistinen ympäristöfilosofia ekosentrismin ja syväekologian sijasta, sillä niihin kohdistuneet syytökset ekofasismista nousevat sen holistisesta luonteesta.

3. EKOFASISMI

Tässä luvussa tulen käsittelemään tarkemmin ekofasismia määritelmää eri filosofien näkemysten kautta. Fasismia määrittelyssä käytän Oxford Brookes yliopiston modernin historian professorin Roger Griffinin näkemyksiä fasismista. Tämän lisäksi käytän kahta filosofia itse ekofasismia määrittelyyn: kreikkalaista soveltavaan etiikkaan erikoistunutta Evangelos D. Protopapadakista ja yhdysvaltalaisesta ympäristöfilosofiaan perehtynyttä filosofia Michael E. Zimmermannia. Näiden lisäksi esittelen ekofasismia ideologista historiaa Peter Staudenmeierin artikkelin ”Fascist Ecology: The ’Green Wing’ of the Nazi Party and Historical Antecedents” avulla, joka on julkaistu teoksessa *Ecofascism Revisited: Lessons From The German Experience*.

3.1 EKOFASISMIN MÄÄRITELMÄ

Ekofasismi – fasismista puhumattakaan – on monitulkintainen termi. Jokaisella Euroopan 1900-luvun historiaa tuntevalla ihmisellä on jonkinlainen käsitys, mihin tällä termillä viitataan, mutta sen tarkkaa määritelmää on haastava saavuttaa. Yhdysvaltalainen historioitsija ja fasismitutkija Roger Griffin on

esittänyt teoksessaan ”Fascism: Critical Concepts in Political Science” määritelmän, jonka mukaan fasismi on:

...nationalismin vallankumouksellinen muoto, joka pyrkii mobilisoimaan kaikki ’terveelliset’ sosiaaliset ja poliittiset voimat vastustaakseen ’rappion’ hyökkäystä ja jonka päämääränä oli kansallinen uudestisyntyminen – projekti, johon sisältyi sekä poliittisen kulttuurin että sitä ylläpitävän sosiaalisen ja eettisen kulttuurin uudestisyntyminen⁵ (Griffin ja Feldman 2008, xii.)

Yhdysvaltalainen filosofi Michael E. Zimmermann tuo artikkelissaan ”The Threat of Ecofascism” esille ekofasismiin liittyviä attribuutteja. Zimmermannin mukaan fasismi kumpuaa tarpeesta palauttaa jonkun tietyn kansakunnan tai rodun ylpeys, ylevyys, tarkoitus ja etuoikeus. Kansakunta tai rotu kokee, että heidän ja heidän asuttamansa maan välillä on ”mystis-orgaaninen” suhde, joka on vieraiden ideoiden tai/ja vieraiden kansojen hyökkäyksen kohteena. Näiden vieraiden ideoiden ja vieraiden kansojen takia tämä lähes pyhä yhteys tietyn kansan ja maa-alueen välillä on rappeutumassa tai jo rappeutunut. Nämä piirteet voidaan laskea kuuluviksi myös ekofasismiin, sillä ekofasismi sisältää fasistisia elementtejä. (Zimmermann 1995.)

Kreikkalainen filosofi Evangelos D. Protopapadakis on esittänyt, että ekofasismille tyypillistä olisi ekosfäärin priorisointi, yksilöiden ja lajien arvon väheksyminen sekä demokratian, kehityksen, teollistumisen ja urbanisaation kieltäminen (Protopapadakis 2014, 586). Näiden lisäksi Protopapadakis näkee, että ekofasismista voidaan erottaa sellaisia piirteitä kuten mystisismiä, antihumanismia, kielteisiä näkemyksiä kehitystä ja liberaalia demokratiaa kohtaan sekä puhetta spekuloidusta kultakaudesta ja tämän kultakauden palauttamisesta (Protopapadakis 2014, 587).

Ekofasismi on siis osa fasistista ideologiaa, joka rakentaa argumentaationsa ”vihreille arvoille” ja yrittää puolustaa jotain ”alkuperäistä ihmisryhmää” ja näille mystisesti kuuluvaa maata ”vierailta” ihmisryhmiltä, ideologioilta ja vaikutteilta, joiden katsotaan ”turmelevan” alueen ja näin myös tällä alueella asuvan ihmispopulaation (Griffin ja Feldman 2008). Fasismia voidaan katsoa asettavan yhteisön hyvinvoinnin yksilön hyvinvoinnin edelle ja joissain ekofasismia muodoissa luonto voitaisiin nähdä osaksi yhteisöä tai ainakin yhteisölle niin oleelliseksi entiteetiksi, että sen suojeleminen asetetaan yksilöiden edelle (Zimmerman ja Toulouse 2016). Tästä seuraa luontevasti

⁵ Kiitos ystävälleni Erik Roselle tämän lainauksen kääntämisestä.

se, että universaalit ihmisoikeudet ja yksilöiden vapaus eivät ole yhteensovittavissa ekofasismien näkemysten kanssa. Tämän lisäksi ekofasismille on tyypillistä kielteinen suhtautuminen urbanisaatiota, teollistumista ja kehitysnarratiivia kohtaan, niin kuin myös Protopapadakis on todennut (Protopapadakis 2014). Ekofasismissa usein oletetaan dikotominen historian käsitys ”hyvistä menneistä ajoista” ja ”nykyisestä rappion tilasta”. Ekofasistisissa narratiiveissa usein tuodaankin esille oletettu ”aika ennen”, jolloin kansat elivät mystisessä yhteydessä maaperän kanssa, mutta modernisaation ja teollistumisen myötä tämä suhde on rappeutunut ja näin myös kansakunnat ovat kokeneet samalla rappion.

Esitän kymmenen kohdan listauksen ekofasistisista piirteistä, jonka olen muotoillut tätä työtä varten. Hyödynnän siinä Griffinin, Zimmermannin ja Protopapadakisin näkemyksiä fasismista ja ekofasismista. Tämä helpottaa tämän työn puitteissa ekofasismien tutkimista, sillä ekofasismia ei sinällään ole ikinä toteutettu poliittisena ohjelmana. Tämä kymmenen kohdan listaus toimii barometrinä: mitä enemmän piirteitä joltain ajattelijalta, ajatussuunnasta tai filosofisesta opista löytyy, niin sitä enemmän voidaan todeta tämän sisältävän ekofasistisia tendenssejä. Tätä barometriä käyttäessä on hyvä huomata, että nämä piirteet eivät tee yksinään vielä jostain ajattelijasta taikka ajatussuunnasta ekofasistista. Ekofasistisista tendensseistä voidaan puhua vasta, kun useampi esitetyn listauksen piirre tulee ilmi ajattelijan tai ajatussuuntauksen näkemyksissä.

1. (ääri)nationalismi
2. mystis-organistinen suhde maaperän ja kansakunnan tai ”rodun” välillä: ajatus siitä, että maaperän turmeltuessa tai tuhoutuessa samalla myös kansakunta tai ”rotu” kokee rappion
3. rodun tai kansakunnan ylpeyden palautus tästä rappion tilasta
4. demokratian vastustaminen
5. kehitysuskon vastustaminen
6. teollistumisen vastustaminen
7. urbanisaation vastustaminen
8. antihumanismi⁶

⁶ Antihumanismilla tarkoitetaan tässä kohtaan ihmisen erityisyyden, ihmiskeskeisyyden ja yleisten ihmisoikeuksien, kuten ihmisten välisen tasa-arvon, kieltämistä.

9. yksilöiden ja lajien arvon väheksyminen

10. ekosfäärin priorisointi

Näitä kymmentä piirrettä tarkastellessa voi huomata, että ne voidaan kategorisoida kahteen eri luokkaan: ekologiaan liittyviin piirteisiin ja/tai fasismiin liittyviin piirteisiin. Selkeästi fasismiin liittyviä piirteitä ovat (ääri)nationalismi, mystis-organistinen luontosuhde, näkemys kansan tai rodun vallitsevasta rappion tilasta, demokratian vastustaminen, antihumanismi. Ekologiaan tai ”vihreään ajatteluun” liitettyjä piirteitä ovat kehitysuskon vastustaminen, teollistumisen vastustaminen, urbanisaation vastustaminen ja ekosfäärin priorisointi. Eräänlaiseksi rajatapaukseksi jää yksilöiden ja lajien arvon väheksyminen: tätä piirrettä voidaan löytää sekä fasismista että ekologisesta ajattelusta. Jotta ajattelijaa tai ajatussuuntaa x voidaan kutsua ekofasistiseksi tai sanoa tämän omaavan ekofasistisia tendenssejä, tulee ajattelijalta tai ajatussuuntauksesta x löytyä piirteitä molemmista luokista – sekä ekologiaan liittyviä piirteitä että fasismiin liittyviä piirteitä.

Nyt, kun olen määritellyt ekofasismin, voidaan siirtyä ekofasismin aatteelliseen historiaan, joka selkeyttää myös ekofasismi-barometrin kohta 2. ”mystis-organistinen suhde maaperän ja kansakunnan tai ”rodun” välillä”.

3.2 EKOFASISMIN HISTORIA

Jotta ekofasismin epämääräinen luonne tulee helpommin ymmärrettäväksi, on tarkasteltava, millaisissa yhteiskunnallisissa oloissa tällainen ajattelusuuntaus kehittyi. Sekä Zimmermann että Protopapadakis ajattelevat, että ekofasismin juuret löytyvät 1800-luvulla kehittyneestä *völkisch*-liikkeestä, joka lopulta sulautui osaksi Saksan kansallissosialistisen työväenpuolueen niin sanottua ”vihreää siipeä”. (Zimmermann, 1995; Protopapadakis, 2014).

Yhdysvaltalainen Peter Staudenmeier on käsitellyt *völkisch*-liikettä ja sen yhteyttä ekofasismiin artikkelissaan ”Fascist Ecology: The ’Green Wing’ of the Nazi Party and Historical Antecedents”. *Völkisch*-liike yhdisteli etnosentristä populismia luontomystiikan kanssa vastustaen samalla teollisuutta, modernisaatiota ja humanismia. *Völkisch*-liikkeen yhtenä tärkeänä vaikuttajana Staudenmeier mainitsee ”ekologian isän”, saksalaisen Ernst Haeckelin, jonka perustama *The German Monist League*-järjestö yhdisteli tieteellistä ekologismia sekä *völkisch*-liikkeen yhteiskunnallisia näkemyksiä. Näin saatiin sekoitettua luonnontieteellinen ekologia autoritääristen näkemysten kanssa yhteen olettaen, että biologiset kategoriat ja ekologiset systeemit pätevät myös inhimilliseen

yhteiskuntaan. Tästä ekologian ja autoritäärisyyden liitosta esimerkkinä voi nostaa Haeckelin käsitykset rotupuhtaudesta; hän vastusti eri ”ihmisrotujen” sekoittumista ja uskoi pohjoisten rotujen ylivoimaisuuteen. (Staudenmeier 1995, 13-14.)

Tämä luonnontieteellisten ja yhteiskunnallisten näkemysten yhdistyminen näkyi myös suhtautumisessa teollisuuteen, modernisaatioon ja urbanisoitumiseen. Haeckelin oppilas Ludwig Woltmann näki yhteyden ympäristön puhtauden ja ”ihmisrotujen” puhtauden välillä: (saksalaisen) yhteiskunnan siirryttyä agraarikulttuurista kaupunkikulttuuriin ja sen tuomien ympäristövaikutusten vuoksi, myös saksalainen ”rotu” kokee rappeutumista (Staudenmeier 1995, 15). Völkisch-liikkeeseen kuuluikin vahvasti mystis-organistinen käsitys kansojen tai ”rotujen” ja maaperän välillä vallitsevasta suhteesta – *Blut und Boden* (suom. Veri ja Maa).

Vaikka völkisch-liike ei itsessään ollut fasistinen liike, niin voidaan katsoa, että sen piiristä nousi monia vaikutusvaltaisia kansallissosialisteja, jotka edustivat NSDAP:n eli Saksan kansallissosialistisen työväenpuolueen niin sanottua ”vihreää siipeä”. Tämän kautta myös völkisch-liikkeen luonnon mystifioinnin, ”modernisaatioon” kohdistunut epäilyksen ja vihamielisyyden sekä avoin rasismien ja antisemitismien voidaan katsoa siirtyneen myös viralliseen NSDAP:n politiikkaan (Staudenmeier 1995). Myös Zimmermann ja Teresa A. Toulouse toteavat, että vaikka puhtaasti ekofasistista valtiota ei ole ollut olemassa, niin Saksan kansallissosialistisen puolueen ympäristöpolitiikassa oli kaksi selvää ekofasistista elementtiä: ”organistis-korporatistinen autoritarismi (*eng. organic-corporatist authoritarianism*), joka sivuutti yksilöiden oikeudet sekä nativistinen rasismi, joka oikeutti saksalaisen maan ja veren (*Blut und Boden*) puolustamisen ei-saksalaisten saastuttavalta läsnäololta.” (Zimmerman ja Toulouse 2016, 64). Tämän valossa on luontevaa sanoa, että ekofasismissa on selvästi nähtävissä vaikutteita völkisch-liikkeestä. Tämän puolesta puhuu myös lainaus Staudenmeierilta, joka kuvailee völkisch-liikettä, mutta voisi yhtä hyvin kuvata NSDAP:n ympäristökäsityksiä tai modernia ekofasismia.

Vaikka ’völkisch-liike pyrki rekonstruoimaan yhteiskunnan, joka olisi historian määrittelemää, ottaisi mallinsa luonnosta ja olisi yhteydessä kosmiseen elämänhenkeen’, niin se kärkevästi kieltäytyi sijoittamasta vieraantumisen, juurettomuuden ja ympäristötuhon syitä sosiaalisiin rakenteisiin, ja tämän sijasta syytti näistä ilmiöistä rationalismia, kosmopolitanismia ja urbaania sivilisaatiota. Näiden kaikkien syntipukkina oli vuosikausia vanha talonpoikaisen vihan ja keskiluokkaisen kaunan kohde: juutalaiset. ’Saksalaiset etsivät mysteeristä ykseyttä tai eheyttä, joka

palauttaisi heidän muinaisen *onnellisuutensa* tuhoten vihamielisen urbaanin teollisuusyhteiskunnan miljöön, jonka juutalainen salaliitto oli sysännyt heidän niskoillensa.’ (Staudenmeier 1995, 12)⁷

3.3. HOLISTINEN YMPÄRISTÖFILOSOFIA & EKOFASISMI

Ympäristöfilosofisessa keskustelussa on monessa yhteydessä nostettu esille näkemyksiä, että holistiseen ympäristöfilosofiaan – ja näin myös ekosentrismiin ja syväekologiaan – sisältyisi implisiittisesti ekofasistisia näkemyksiä. Tämän argumentoinnin takana on huoli siitä, millaisia seurauksia sillä voisi olla, jos yksilöiden hyvinvoinnin ja arvon sijasta tarkastelisimmekin yhteisöjen, kokonaisuuksien tai totaliteettien hyvinvointia ja arvoa. Tällöin esimerkiksi sellaisen ekologisen kokonaisuuden kuin metsän hyvinvoinnin kannalta jokin tietty laji voidaan hävittää. Ihmisyhteisön kannalta tämä voisi tarkoittaa sitä, että ympäristön hyvinvoinnin kannalta ihmisten systemaattinen hävittäminen voitaisiin hyväksyä. Ympäristöfilosofin J. Baird Callicottin mukaan tällaiseen näkemykseen on päätyneet muun muassa William Aiken, Tom Regan ja Fredrick Ferré kritisoidessaan holistista maaetiikkaa (Callicott 1999, 124-125). Yhdysvaltainen filosofian tohtori William Aiken kritisoi artikkelissaan ”Human Rights in an Ecological Era”, että ekologisesti inspiroituneet arvoteoriat, kuten polysentrismi, ekoholismi ja jotkut ekofeministiset suuntaukset, ovat huonosti sovitettavissa yhteen klassisten ihmisoikeuksien kanssa (Aiken 1992). Aiken nostaa esille yhtenä esimerkkinä tästä ekologisten arvojen ja ihmisoikeuksien yhteensovittamisen vaikeudesta Aldo Leopoldin maaetiikan. Aiken argumentoi, että maaetiikka ei ole yhteensovittavissa ihmisoikeuksien kanssa sen holistisen luonteen vuoksi: Aiken väittää, että klassisia ihmisoikeuksia on mahdotonta yhdistää maaetiikan kanssa, jossa yksilöolentojen sijasta eettinen tarkastelu kohdistuu kokonaisuuksiin, kuten koko ekosfääriin. Hänen mukaansa klassiset ihmisoikeudet on muotoiltu koskemaan yksilöitä. (Aiken 1992, 197.) Tom Regan on samoilla jäljillä Aikenin kanssa. Regan tuo myös esille huomion, että jos yritämme luoda oikeuksiin perustuvaa holistista ympäristöetiikkaa, sen yhdeksi ongelmaksi nousee moraalisten oikeuksien yksilöllinen luonne. Tästä hän nostaa esimerkkinä Aldo Leopoldin ja esittää, että jos Leopoldin maaetiikkaa toteutettaisiin käytännössä, niin se mahdollistaisi yksilöiden tappamisen suuremman kokonaisuuden hyvinvoinnin puolesta. (Regan

⁷ Oma käänös.

1983, 361-362.) Edellä mainittujen ajattelijoiden kritiikeissä nousee esille Aldo Leopoldin maaetiikka, mutta tämä on ymmärrettävää, sillä Aldo Leopold on yksi tunnetuimmista ja ensimmäisistä holistisista ympäristöfilosofeista. Saman kritiikin voi laajentaa myös yleisemmin holistista ympäristöfilosofiaa kohtaan, kuten tulee ilmi Ferrén seuraavasta lainauksesta:

Mitä tahansa, mitä voisimme tehdä ylimääräisten ihmisten hävittämisen eteen... olisi moraalisesti 'hyvä' asia. Tällaisesta hävittämisestä pidättäytyminen olisi 'huonoa'... Sovellettaessa maaetiikkaa inhimilliseen kulttuuriin – huolimatta sen kannattajien hyvistä intentioista – se johtaisi klassiseen fasismiin, yksilön alisteiseen asemaan suhteessa kollektiiviin, rodun, heimon tai kansan glorifiointiin. (Ferré 1996, 18.)

Ferrén lainauksessa tulee esille tiivistetysti ja yksinkertaisesti holistiseen ympäristöfilosofiaan kohdistunut kritiikki: jos kohdistamme eettisen tarkastelun yksilöiden sijasta kokonaisuuteen – kollektiiviin, rotuun, heimoon, kansaan, ekosysteemiin tai koko biosfääriin – niin tämä mahdollistaa drakonistisia toimia, kuten ihmisyksilöiden tappamisen yleisen hyvä puolesta.

Seuraavaksi esittelen Aldo Leopoldin maaetiikan tarkemmin ja tämän jälkeen käsittelen toista holistista ympäristöfilosofiaa, Pentti Linkolaa, jonka ajattelua on myös luonnehdittu ekofasistiseksi. Tämän jälkeen tarkastelen heidän näkemyksiään suhteessa esittämäni kymmenkohtaiseen ekofasismi-piirrelistaan. Tulen näyttämään, että vaikka holistisesta ympäristöfilosofiasta voi tehdä ekofasistisia tulkintoja, se ei ole kuitenkaan yksinomaan tuomittu tällaiseen tulkintaan.

4. ALDO LEOPOLD & MAAETIIKKA

Aldo Leopold (1887-1948) oli yhdysvaltalainen filosofi ja metsänhoitaja, joka klassikkoteoksessaan *Sand County Almanac* (suom. *Sand County Almanac ja luonnoksia sieltä täältä*) vuodelta 1949 esitteli ehkä yhden ensimmäisistä holistisista ympäristöetiikoista: maaetiikan. Maaetiikka lähtee huomiosta, että nykyinen etiikkamme rajoittuu vain ihmisten väliseen toimintaan, mutta voisi laajeta suuremmalle alalle, niin kuin hänen mukaansa on aikaisemminkin tapahtunut. Leopold näkee, että ensimmäiset moraaliset säädökset ja etiikka olisivat koskeneet yksilöitä ja antaneet yksilöiden

toimintaan kohdistuvia moraalisia ohjeita. Tästä hän antaa esimerkiksi uskonnolliset säädökset ja mainitsee itse Mooseksen kymmenen käskyä. Seuraava kehitysaskel etiikassa olisi ollut se, että moraaliset säädökset olisivat koskettaneet yksilön ja yhteisön välistä suhdetta. Tästä Leopold antaa esimerkkeinä kultaisen säännön⁸ ja demokratian, joka ”yrittää yhdentää yhteiskunnallisen järjestyksen yksilöön” (Leopold 2017, 186). Leopold kutsuu tätä etiikan laajentumista *ekologisen evoluution prosessiksi*. Näin ollen edellisiin premisseihin nojautuen Leopold toteaa, että meidän tulisi laajentaa etiikkaa yksilön ja yhteisön välisestä suhteesta niin, että näemme itsemme osana inhimillisen yhteisön lisäksi myös *bioottista yhteisöä*. Näin yhteisön rajat sisältäisivät myös ”maaperän, vedet, kasvit ja eläimet, tai yhteisellä nimellä maan.” (Leopold 2017, 187). Edellä mainittu huomio tuo selvästi esille, että kyseessä on ekosentrinen suuntaus. Leopold esittää lopulta ympäristöeettisen maksiiminsa: ”Jokin asia on oikein, kun se pyrkii säilyttämään eliöyhteisön *koskemattomuuden, tasapainon ja kauneuden*. Se on väärin, kun se pyrkii muuhun.” (Leopold 2017, 204).

Maaetiikasta voi löytää selvää kritiikkiä siitä, millainen ihmiskunnan suhde omaan ympäristöönsä on: yksinomaan taloudellinen ja näin alistettuna jonkinlaiselle omistussuhteelle. Demokraattisissa valtioissa, joiden talousjärjestelmä on rakentunut kapitalismille, tällainen huomio ei sinällään ole mitenkään mullistava. Leopold kritisoi tällaista näkemystä siitä, että elinympäristömme rajatonta hyödyntämistä ei tarkkailla millään tasolla eettisyyden tai moraalisuuden kautta, vaan pelkästään taloudellisen hyödyn kautta. Leopold antaa oman esimerkkinsä siitä, miten voimme nähdä, että etiikan on mahdollista laajentua. Kirjan Maaetiikka-kappaleen alussa Leopold lainaa Odysseuksen tarinaa tämän palatessa Troijan sodasta takaisin kotiinsa. Kotiin palattuaan hän hirtti yhteen köyteen kaksitoista omistamaansa orjaa, koska epäili näiden käyttäytyneen sopimattomasti hänen ollessaan sotarekillään. Leopold nostaa esille huomion, että Odysseuksen aikainen Kreikka ei elänyt missään amoralistisessa todellisuudessa, vaan Kreikka oli orjayhteiskunta ja nämä kaksitoista orjatyttöä olivat Odysseuksen *omaisuutta*. (Leopold 2017, 185.)

Leopold tuomitsee näkemyksen, jossa luonnonsuojelun motiivina toimivat yksinomaan tai suurimmaksi osaksi taloudelliset motiivit ja esittelee tämän ajattelun heikkouksia. Yhtenä heikkoutena tarkasteltaessa luontoa ja sen suojelua taloudellisin motiivein on se, että hyvin harvoilla maayhteisöön kuuluvilla jäsenillä on suoranaista taloudellista arvoa. Voimme tarkastella esimerkiksi

⁸ Esim. kristillinen muotoilu: ”*Kaikki, minkä tahdotte ihmisten tekevän teille, tehkää te heille*” tai buddhalainen: ”*Älä aiheuta toiselle sellaista kipua, jota et itsekään halua kokea.*”

metsänhoitoa, jonka Leopold tuo itse myös esimerkkinä esille. Jos suhtaudumme metsään ainoastaan taloudellisin intressein, niin tämä tarkoittaa sitä, että kaikista nopeimmin kasvavia ja rahallisesti arvokkaimpia puulajeja suositaan muihin puulajeihin ja muihin maayhteisön jäseniin verrattuna. Tässä ongelmaksi nousee se, että se ympäristö ja olosuhteet, joissa maayhteisön eri lajit ovat sopeutuneet omille kasvualueilleen, ei ole kehittynyt minkään inhimillisen taloudellisen hyödyn raameissa, vaan noudattaa omia biologisia ja ekologisia lainalaisuuksiaan. Käyttäen aiemmin kappaleessa 2. Sentrismi-keskustelu & holistinen ympäristöfilosofia mainittua metsänomistaja-esimerkkiä voimme ajatella, että jos metsänomistaja laajentaisi omaa eettistä näkemystään niin, että katsoisi kuuluvansa myös biotoiseen yhteisöön, niin ideaalisti tällöin hän tarkastelisi metsäaluettaan myös muiden intressien kautta kuin taloudellisen intressin. Maaetiikan yhtenä tulokulmana on kritisoida nykyistä dualistista ihmis-luonto-suhdetta, jossa luonto nähdään resurssivarastona tai jonakin, minkä ihminen voi omistaa. Tiivistettynä: ”Tärkein avain, jota täytyy kääntää etiikan evoluutioprosessin käynnistämiseksi, on yksinkertaisesti tämä: maankäyttöä täytyy lakata ajattelemasta pelkästään taloudellisena ongelmana.” (Leopold 2017, 204).

5. PENTTI LINKOLA & HÄNEN YMPÄRISTÖFILOSOFISET NÄKEMYKSENSÄ

Pentti Linkola (1932-2020) oli suomalainen kirjailija, kalastaja sekä yksi tunnetuimmista Suomen holistisista ympäristöfilosofeista. Linkola on tunnettu luonnonsuojelutyöstään, mutta hän kirjoitti myös aktiivisesti muun muassa metsien suojelusta, massakulutuksesta, elämän monimuotoisuuden häviämisestä ja ekokatastrofista, jonka syyksi hän näki länsimaalaisen elämäntavan.

Linkolaa voi luonnehtia syväekologian kannattajaksi. Tätä puoltaa hänen kirjoituksensa ”Ihmisarvo ja eläinarvo” vuodelta 1999. Hänen mukaansa eläinten arvo määräytyy niiden asemasta tai statuksesta, joka niillä on suhteessa elonkehään tai elonyhteisöön eli biologiseen lokeroon. Samalla Linkola toteaa: ”Loukkaamaton ja pyhä on ensi sijassa kokonaisuus, järjestelmä, maksimaalinen lajirunsaus, monimuotoisuus ja toisessa sijassa lajirunsauden puitteissa maksimaalinen yksilörunsaus – koko maapallolla ja sen kullakin alueella. Luonnon rikkaus on kaunein, suurin, tärkein arvo maapallolla...” (Linkola 2004, 156-157). Tässä Linkola selvästi ilmaisee selvästi asettavansa eettisen painoarvon totaliteetille yksilöiden sijaan ja näkee eläinten arvon määräytyvän suhteessa elonkehään. Linkola esittää samaisessa kirjoittelussa myös

näkemyksensä eri lajien välisestä hierarkiasta niiden arvon suhteen. Linkola näkee, että lajien *fylogeniikka* eli polveutumishistoria määrittää eläimen arvon. Näin ollen eliölajit, jotka kuuluvat evoluution ”alkeellisempiin” muotoihin ovat vähemmän arvokkaita kuin eliöt, jotka kuuluvat ”kehittyneempiin” muotoihin. (Linkola 2004, 157).

Tällainen fylogeneettinen tarkastelu ei kuitenkaan sovellu Linkolan mukaan ihmiseen, sillä ihminen on ”murtautunut kokonaan ulos järjestelmästä, ravintoketjujen lainalaisuuksista, ja paisuttanut lukumääränsä sunnattomiin. Suhteessa ruumiinkokoon ja kulutustarpeeseen se on maapallon huikean verrattomasti runsaslukuisin eläin.” (Linkola 2004, 157). Näin ollen ihmislajiin ei voi soveltaa Linkolan edellä mainittua näkemystä maksimaalisesta yksilörunsaudesta. Linkolan on ylipäättään vaikea suhtautua ajatukseen, että ihmisoikeudet olisivat luonteeltaan universaaleja. Linkola esittää itse, että tällainen väite on hänen logiikkansa ja etiikkansa vastaista, sillä ”ihmisoikeudet = kuolemantuomio luomakunnalle” (Linkola 2004, 158). Linkola esittääkin, että hänen mukaansa on itsestään selvää, että toiset ihmiset ovat arvokkaampia kuin toiset ja ”hyvin monen ihmisen arvo on miinusmerkkinen, joskus valtavasti miinuksien puolella” (Linkola 2004, 159). Linkola palauttaa tällaisen hierarkkisen ihmisarvon perustan siihen, kuinka ekologisesti ihmiset elävät.

Linkolan yksi tunnetuimpia teemoja täytyy olla väestönkasvu ja sen kritisointi, joka näkyy myös hänen argumentoinnissaan siitä, miten ihmistä ei voi tarkastella samalla tavalla fylogeneettisesti. Linkola käsittelee ihmisyyhteisön väestönkasvua muun muassa kirjoituksessaan ”Eloonjäämisoppi ja lääkärietiikka – Maailman tilan kertauskurssi”, jossa hän nostaa esille kehittyneiden maiden roolin globaalissa kulutuksessa ja varsinkin ei-teollistuneiden maiden resurssien kulutuksessa. Linkola näkee, että väestönkasvu yhdistettynä jatkuvaan kasvavaan kulutukseen on kestänytöntä maapallolle ja lisääntyvä ihmismäärä ei ainakaan helpota tilannetta. Vaikka Linkola näkeekin, että väestönkasvu on tapahtunut historiallisesti kehittyneissä maissa, niin Linkola väittää, että

Sitä vastoin ei useinkaan huomata, että teollisuusmaiden vaurasta väestöä ja sen kuormitusta kasvattavat kaikkein kiivaimmin köyhistä maista saapuneet siirtolaiset, joiden syntyvyys noudattaa heidän lähtökulttuuriensa tasoa tai sosiaalihuollon korkeamman tason ansiosta ylittääkin sen. Matti Kuusi koetti jo kauan sitten muistutella, että ei pidä tuijottaa saapuvien siirtolaisten lukumääriin rajoilla, vaan heidän lastenkammareissaan sen jälkeen. (Linkola, *Voisiko elämä voittaa?* 2004, 258).

Linkola kritisoi elämänsä aikana myös paljon teknologiaa ja yleisesti ajatusta, että nykyiset yhteiskunnat kehittyvät kehittymistään parantaen ihmisten elämänlaatua. Hän kuvaa provosoivalla ja väkevällä tyylillään, miten teknologia ja teknokulttuuri ovat oikeastaan ihmisiä orjuuttavia voimia. Hänen mukaansa itseasiassa entisaikojen maaorja oli vapaampi nykyisiin metsureihin tai maanviljelijöihin verrattuna, sillä maaorja ”... kuuli tiaisen sirinän, tunki tuulen leyhähdyksen poskillaan ja haistoi ruohon ja mullan tuoksun.” (Linkola 1989, 51.)

Linkolan argumentoinnin takana on hänen *elämänsuojelu-oppinsa*, jonka korkein maksiimi on eloonjääminen – hinnalla millä hyvänsä. Tässä opissa ei kiinnitetä huomiota, millainen tämä elämä on, kunhan elämän perusedellytykset säilyvät. Linkolan mukaan tämä elämänsuojelun oppi ei kuitenkaan ammenna argumentatiivista voimaansa järkeilystä ja logiikasta, vaan kyseessä on myös ”pyhä päämäärä, kaiken leikinlaskun yläpuolella oleva verrattomasti pyhempi asia kuin mikään pyhänä pidetty asia tai päämäärä ihmisten keskuudessa” (Linkola 2004, 261-262). Linkola ei kaihda väkivaltaisia keinoja elämän säilyttämisen nimissä. Linkola ennemminkin näkee, että väkivallan käyttö ja itsensä kovettaminen ovat elämää suojelevia ja ylläpitäviä voimia (Linkola 1989, 13).

6. ANALYYSI

Edellä olen esittänyt, mitä ovat holistinen ympäristöfilosofia ja siihen kuuluvat ekosentrismi ja syväekologia, joita Aldo Leopoldin ja Pentti Linkolan voidaan katsoa edustavan. Tämän lisäksi olen esittänyt kymmenkohtaisen ekofasismi-barometrin käyttäen Roger Griffinin, Evangelos D. Protopapadakisin, Michael E. Zimmermannin esityksiä ekofasismien luonteesta. Tämän lisäksi olen esittänyt holistiseen ympäristöetiikkaan kohdistuneen kritiikin sen sisältämistä ekofasistisista tendensseistä. Seuraavaksi käsitelen sekä Aldo Leopoldin että Pentti Linkolan ajatusten mahdollisia ekofasistisia tendenssejä hyödyntäen esittämäni ekofasismi-barometriä.

6.1. ALDO LEOPOLD & EKOFASISMI

Jos tarkastelemme ihmisen ekologista asemaa maapallolla, voimme todeta, että inhimillisen toiminnan vuoksi maayhteisön muut jäsenet kärsivät tai ainakin joutuvat hyvin ahtaalle. Maaetiikan mukaan ihminen ei ole millään tavalla erityinen verrattuna muihin eliöihin, vaan tosiasiallisesti ihminen on vain yksi bioottiseen yhteisön jäsen (Leopold 2017, 188). Huoli maaetiikan ekofasistisista

piirteistä nousee siitä, miten yleensä toimitaan tilanteissa, joissa jokin tietty eliö aiheuttaa vaaraa ympäristönsä lajikirjolle. Esimerkiksi suurien petojen vähentyessä Pohjolassa muun muassa hirvikannat lähtivät nousuun, mikä johti siihen, että hirvikantoja on jouduttu pitämään kurissa metsästyksen avulla. Voisimmeko maaetiikkaa soveltamalla siis myös hyväksyä siis ihmisten tappamisen maayhteisön kukoistuksen nimissä? Tällaisen kannan puolustukseksi voisi käyttää todistusaineistona ihmisten aiheuttamia ympäristötuhoja, kuudetta massasukupuuttoa ja aggressiivista maanmuokkausta maanviljelyksen ja kaivosteollisuuden palvelukseen. Maaetiikan mahdollisia ekofasistisia tendenssejä ovat nostaneet esille aikaisemmin mainitut ympäristöfilosofit muun muassa William Aiken, Tom Regan, Fredrick Ferré ja Kristin Shrader-Frechette.

Tämän kaltaisissa tulkinnoissa on myös nojaututtu Leopoldin antamaan eettiseen maksimiin, jonka mukaan ”Jokin asia on oikein, kun se pyrkii säilyttämään eliöyhteisön koskemattomuuden, tasapainon ja kauneuden. Se on väärin, kun se pyrkii muuhun.” (Leopold 2017, 204). Eikö tällöin voisi ajatella, että nykyinen jatkuva kasvu ja luonnonvarojen yltiömäinen käyttö olisi väärin ja näin voisi johtaa Fredrick Ferrén esittämään kehityskulkuun, jossa maaetiikkaa sovellettaessa ihmisyyhteisöön, tämä johtaisi vääjäämättömästi ekofasismiin?

Tällaista maaetiikan tulkintaa on kritisoinut muun muassa Michael E. Zimmermann (Zimmermann 1995) ja J. Baird. Callicott. Maaetiikkaa puolustanut ja eteenpäin kehittänyt Callicott on tuonut esille huomion, että argumentoidessaan eettisen huomion kiinnittämisestä myös ihmisyyhteisön ulkopuolelle koko maayhteisöön Leopold ei ole korvaamassa aiemmin vallinneita eettisiä ja moraalisia käsityksiä, kuten ihmisoikeuksia (Callicott 1999). Kyseessä on ennemminkin samankaltainen *lisäys* tai *laajennus*, joka tapahtui etiikan laajentuessa yksilöiden välisestä etiikasta yksilön ja yhteisön väliseen etiikkaan. Tämän kaltaisen näkemyksen puolesta puhuu myös se huomio, että Leopold on rakentanut eettisen näkemyksensä Charles Darwinin evoluutioteoriaa analogiana käyttäen – Leopoldhan puhui, että etiikan laajeneminen on ekologista evoluutiota. Evoluution kulkiessa eteenpäin se ei korvaa jo olemassa olevia toimintoja ja rakenteita, vaan kehitys tapahtuu vanhan pohjalle. Callicott käyttää tästä etiikan laajenemisesta seuraavanlaista analogiaa: hän on itse tasavallan kansalainen, mutta hän on myös perheensä jäsen sekä oman kotikaupunkinsa asukas. Callicott toteaa, että hänen moraaliset velvollisuutensa omaa perhettään kohtaan eivät katoa mihinkään, vaikka hän olisikin myös osa suurempaa kokonaisuutta – olkoon se sitten kotikaupungin asukas tai tasavallan jäsen (Callicott 1999, 125). Näin ollen, vaikka näkisimme ihmiskunnan kuuluvan myös maayhteisöön ja noudattaisimme Leopoldin esittämää eettistä maksiimia, tämä ei veisi meiltä oikeutta koskemattomuuteen eivätkä ihmisoikeudet häviäisi olemasta.

Jos maaetiikkaa tutkitaan käyttäen kappaleessa 3.1 ”Ekofasismien määrittely” esitettyä kymmenkohtaista ekofasismi-barometriä, voidaan todeta maaetiikan sopivan yhteen ekosfäärin priorisoimisen kanssa. Maaetiikkaa kohtaan on myös esitetty kritiikkiä siitä, että se väheksyy yksilöiden ja lajien arvoa, kuten edellisessä kappaleessa mainittiin. Tämä argumentti ei kuitenkaan ole pätevä, kun otetaan huomioon, että Leopold ei ollut korvaamassa jo vallitsevia eettisiä ja moraalisia käsityksiä maaetiikallaan, vaan maaetiikka voidaan nähdä eettisenä laajenuksena tai evoluutiona. Näin ollen voidaan huomata, että maaetiikka sopii yhteen yhden piirrelistän ekologien ja ympäristöeettisten näkemyksen kanssa, mutta siitä ei löydy fasistisia piirteitä kuten nationalismia, ”rodun” ja maaperän välistä mystis-organistista suhdetta, demokratian vastustamista tai antihumanismia.

6.2. PENTTI LINKOLA & EKOFASISMI

Pentti Linkolaa on pidetty hyvin ristiriitaisena hahmona: hän teki merkittävää luonnonsuojelutyötä – varsinkin lintujen parissa – mutta samaan aikaan hänen kirjoituksiaan on pidetty misantropistisina sekä ekofasistisina. Tämä näkyy myös Linkolan kirjallisessa perinnössä, jota on hyvin vaikea systematisoida selväksi filosofiseksi kokonaisuudeksi.

Jos tarkastelemme Linkolan näkemyksiä kappaleessa 3.1. Ekofasismien määrittely esitetyn kymmenkohtaisen ekofasismien määrittelyn mukaan, niin Linkolan teksteistä voidaan löytää ainakin seuraavat ekofasismi-barometrin piirteet: demokratian, kehitysuskon, teollistumisen ja urbanisaation kieltäminen, antihumanismi, yksilöiden sekä lajien arvon väheksyminen ja ekosfäärin priorisointi. Nationalistista sävyä Linkolan teksteissä ei juurikaan esiinny eikä niinkään puhetta rodun tai kansakunnan ylpeyden palauttamisesta. Toisaalta Linkola väittää siirtolaisten olevan yksi suurimpia ympäristökatastrofin aiheuttajia, mikä sopii ekofasistiseen diskurssiin ulkopuolelta tulevista rappeuttavista voimista. Linkolalta ei myöskään löydy völkisch-liikkeen kaltaista Maa ja Veri-ideologiaa, mutta mielenkiintoinen huomio on se, että Linkola totesi argumentaationsa ja näkemystensä oikeutuksen kumpuavan ylirationaalisista ”pyhistä päämääristä” eikä niinkään rationaalisuudesta.

Linkolan ihmiskuva ja suhtautuminen ihmisiin on hyvin ristiriitainen. Toisaalta hän puhuu rakastavansa ihmisiä, mutta toisaalta hän näkee, että ihmisten systemaattinen tappaminen olisi oikein, kuten seuraavassa lainauksessa tulee ilmi:

Sitä paitsi minä rakastan tuota ihmisten enemmistöä, en tosin vaarallisina, tuhoisina massoina, väestöinä, kansoina, mutta melkein jokaista yksilöä, lähimmäistä, jonka minä kohtaan tuosta massasta erillisenä. Ja minä elättelen sittenkin viimeistä, lähes mieletöntä unelmaa; että jotkut drakonistiseen väkivaltaiseen pelastusoperaatioon kykenevät eliittiryhmät, sellaiset kuin Baader-Meinhof-ryhmä, mutta vielä taitavammat, vielä voimakkaammat, kykenisivät uhraamalla ehkä miljardeja pelastamaan edes miljoonan. (Linkola 1989, 12.)

Edellisessä viittauksessa tulee myös selkeästi esille, miten yksilöt ovat alisteisia kokonaisuudelle Linkolan ajattelussa sekä yksilöihin voi kohdistaa drakonistisia toimia: lukemattomia ihmisyksilöitä voidaan tappaa, jotta muutamat ihmislajin edustajat jäisivät eloon maailmaan, jossa olisi enemmän tilaa ei-inhimilliselle luonnolle.

6.3. LINKOLAN JA LEOPOLDIN VERTAILU

Tarkastellaan vielä Aldo Leopoldin ja Pentti Linkolan ympäristöeettisten näkemysten samankaltaisuuksia ja eroja. Voidaan todeta, että holistisina ympäristöfilosoifeina molemmat ajattelijat priorisoivat ekosfääriä. Molemmilta ajattelijoilta voidaan löytää näkemyksiä, joissa heidän argumenttiansa taustalla on näkemys siitä, että maan ja maayhteisön tai elonkehän suojele ovat itsessään arvokasta ja meidän tulisi kiinnittää huomiomme kokonaisuuden hyvinvointiin eikä ainoastaan inhimillisen yhteiskunnan kukoistukseen. Leopoldilta ei kuitenkaan löydy samankaltaisia hierarkkisia näkemyksiä kuin Linkolalta: Linkola arvottaa lajit fylogeneettisten näkemystensä kautta sekä antaa ihmisyksilöille arvon heidän ekologisuutensa mukaan. Leopold sitoutuu myös maaetiikassaan ihmisoikeuksiin esittäessään, että etiikan laajentaminen maayhteisöön ei hävittäisi aikaisemmin ollutta etiikkaa, johon kuuluvat myös ihmisoikeudet. Vaikka molemmilta löytyy kritiikkiä luonnon monetaarista arvottamista kohtaan, niin Leopoldilta ei löydy samankaltaista yhteiskuntakritiikkiä kuin Linkolalta, joka kohdistuu selvästi demokratiaa, kehitysuskoa, teollistumista ja urbanisaatiota kohtaan.

Tämän esityksen valossa on luontevaa sanoa, että holistisesta ympäristöfilosofiasta voi tehdä ekofasistisia tulkintoja, mutta ekofasistisia tendenssejä ei voi sanoa olevan implisiittisesti holistisessa ympäristöfilosofiassa. Olen esittänyt, mitä holistisella ympäristöetiikalla tarkoitetaan ja esittänyt kaksi sen edustajaa, joista Linkolan ajatuksista voidaan löytää selvästi ekofasistisia tendenssejä ja Leopoldin näkemyksistä taas ei.

7. LOPUKSI

Lähdin tekemään kandiseminaarityötäni kysyen, onko holistisessa ympäristöetiikassa sisäänkirjoitettuja ekofasistisia tendenssejä ja tutkin tätä kysymästä kahden hyvin erilaisen ympäristöfilosofin kautta. Siinä, missä Leopold voidaan nähdä humanistina hänen puolustaessa myös ihmisten välistä etiikkaa, niin Linkola toteaa ihmisoikeuksien olevan yksi suurimpia katastrofeja elonkehälle. Leopold ja Linkola kuitenkin molemmat kiinnittävät huomiota ihmisen ongelmalliseen ympäristösuhteeseen, mutta päätyvät hyvin erilaisiin lopputuloksiin. Mielestäni tämän kanditutkielmani kautta voidaan todeta, että holistinen ympäristöfilosofia ei ole täysin immuuni ekofasistiselle ajattelulle, mutta se toisaalta ei ole tuomittukaan siihen. Voimme muun muassa Aldo Leopoldin maaetiikkaan tukeutuen kehittää omaa ekologista suhtautumistamme ympäröivään luontoon ja sen olentoihin ilman, että joudumme turvautumaan Linkolan esittämiin massateloituksiin.

LÄHDELUETTELO

- Achenbach, Joel. "Two mass killings a world apart share a common theme: 'ecofascism'." *The Washington Post*, 18. Elokuu 2019.
- Aiken, William. "Human Rights in an Ecological Era." *Environmental Values*, 1992: 191-203.
- Beirich, Heidi, ja Mark Potok. *Greenwash - Nativists, Environmentalism & Hypocrisy of Hate*. Montgomery, Alabama: The Southern Poverty Law Center, 2010.
- Bookchin, Murray. *The Ecology of Freedom*. Palo Alto, CA: Cheshire Books Inc., 1982.
- Callicott, J. Baird. "Holistic Environmental Ethics and The Problem of Ecofascism." Teoksessa *Beyond the Land Ethic : More Essays in Environmental Philosophy*, tekijä: J. Baird Callicott, 59-76. New York: State University of New York Press, 1999: 59-76.
- Callicott, J. Baird. *In Defense of the Land Ethic : Essays in Environmental Philosophy*. Albany, N.Y: State University of New York Press, 1989.
- Ferré, Fredrick. "Persons in Nature: Toward an Applicable and Unified Environmental Ethics." Teoksessa *Environmental Ethics: The Big Questions*, tekijä: David R. Keller. Hoboken, New Jersey: Wiley-Blackwell, 2010: 59-76.
- Griffin, Roger. Preface to *A Fascist Century*. Lontoo: Palgrave Macmillan , 2008. ix-xi
- Kortetmäki, Teea. "Anthropocentrism versus ecocentrism revisited: Theoretical confusions and practical conclusions." *SATS: Northern European Journal of Philosophy* 14 (1), 2013: 21-37.
- Leopold, Aldo. *Sand Countyn almanakka ja luonnoksia sieltä täältä*. Suomentanut: Tapani Kilpeläinen. Tampere: niin & näin, 2017: 185-205.
- Linkola, Pentti. *Johdatus 1990-luvun ajatteluun*. Juva: WSOY, 1989.
- Linkola, Pentti. *Voisiko elämä voittaa?* Helsinki: Tammi, 2004.
- Næss, Arne. *Ecology, community and lifestyle*. Cambridge: Cambridge University Press, 1989.
- Næss, Arne. "Pinnallinen ja syvälinen, pitkän aikavälin ekologialiike." Teoksessa *Ympäristöfilosofia*, tekijä: Markku Oksanen ja Marjo Rauhala-Hayes. Suomentanut: Markku Oksanen. Helsinki: Gaudeamus, 1997: 138-144.
- Næss, Arne, ja George Sessions. *The Anarchist Library*. 9. Tammikuu 2011. <https://theanarchistlibrary.org/library/arne-naess-and-george-sessions-basic-principles-of-deep-ecology> (haettu 23. Toukokuu 2022).
- Passmore, John. "Attitudes to Nature." Teoksessa *Ympäristöfilosofia*, tekijä: Markku Oksanen ja Marjo Rauhala-Hayes. Suomentanut: Markku Oksanen. Tampere: Gaudeamus, 1997: 34-46.
- Passmore, John. *Man's Responsibility for Nature: Ecological Problems and Western Tradition*. New York: Charles Scribner's Sons, 1974.
- Protopapadakis, Evangelos D. "Environmental Ethics and Linkola's Ecofascism: An Ethics Beyond Humanism." *Frontiers of Philosophy in China*, 2014: 586-601.
- Regan, Tom. *The Case For Animal Rights*. Berkley: University of California Press, 1983.
- Rowe, J. Stan. "Ecocentrism: the Chord that Harmonizes Humans and Earth." *The Trumpeter*, 1994: 106-107.

Staudenmeier, Peter. "The Roots of the Blood and Soil Mystique." Teoksessa *Ecofascism Revisited Lessons From The German Experience*, tekijä: Janet Biehl ja Peter Staudenmeier. Chico: AK Press, 1995: 10-35

termipankki, Tieteen. Tieteen termipankki. 22. 04 2022. <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Geologia:antroposeeni>.

White, Lynn Jr. "Ekologisen kriisin historialliset juuret." Teoksessa *Ympäristöfilosofia*, tekijä: Markku Oksanen ja Marjo Rauhala-Hayes. Suomentanut: Markku Oksanen. Tampere: Gaudeamus, 1997: 21-33.

Zimmerman, Michael E., ja Teresa A. Toulouse. "Ecofascism." Teoksessa *Keywords for Environmental Studies*, tekijä: Joni Adamson, William A. Gleason ja David Pellow. New York: NYU Press, 2016: 64-68

Zimmerman, Michael E. "The Threat of Ecofascism." *Social Theory and Practice* 21 (2) 1995: 207–238.